

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kauhanen, Antti; Maliranta, Mika

Title: Suomalainen ekonomistikone

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat, 2022

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Kauhanen, A., & Maliranta, M. (2022). Suomalainen ekonomistikone. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 118(3), 320-329. https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2022/09/32033069_KAK_3_2022_web-8-17.pdf

Suomalainen ekonomistikone

Antti Kauhanen ja Mika Maliranta

Ekonomistikone on verkossa toimiva ekonomistien asiantuntijapaneeli. Tässä artikkelissa käymme läpi suomalaisen ekonomistikoneen viisivuotista taivalta. Vastaamme seuraaviin kysymyksiin: Miksi ekonomistikone perustettiin? Ketkä olivat tässä aloitteellisia? Miten ekonomistikone toimii? Miten kysymykset laaditaan ja ketkä niihin vastaavat? Mistä ekonomistit ovat samaa mieltä, mistä eri mieltä? Mihin ekonomistit eivät osaa vastata? Millaista näkyvyyttä ekonomistikone saa julkisuudessa? Lopuksi pohdimme hieman ekonomistikoneen tulevaisuutta.

Ekonomistikone on verkossa toimiva riippumaton, suomalainen akateeminen talouspolitiikan asiantuntijapaneeli, joka on perustettu vuonna 2017.¹ Sen tarkoituksena on selvittää, mitä suomalaiset taloustieteilijät ajattelevat taloustieteen ja talouspolitiikan tärkeistä aiheista.

Ekonomistikoneen historian yksi juonne on toisen kirjoittajan (Maliranta) ja kokeneen tiedonvälityksen ammattilaisen Matti Apusen lukuisat, vuosikautia kestäneet keskustelut suomalaisen talousjournalismin tasosta ja kehittämispotentiaalista. Noihin aikoihin molemmat työskentelivät saman käytävän varrella: Apunen Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) johtajana ja Maliranta Elinkeinoelämän tutkimuslai-

toksen Etlan tutkimusjohtajana. Heitä askarrutti mm. se, millä perusteilla talousasiantuntijat valikoituvat median haastateltavaksi.

Haastattelimme Matti Apusta tätä juttua varten. Hän kiteytti omat mietteensä seuraavasti:

”Kymmenisen vuotta sitten minua alkoi askarruttaa se, miksi taloutta kommentoivat usein samat ekonomistit. Heidän mielipiteensä lavennettiin mediassa helposti kaikkien kannaksi tyyliin ”ekonomistit tuomitsevat”. Niinkö? Ketkä? Miksi juuri he? Kuinka varmoja he ovat? Ja millä reunaehdoilla? Haastatellut olivat sinänsä työssään päteviä ihmisiä, mutta tämä läpinäkymätön valikoituminen kavensi näkemysten rikkautta ja antoi näille top-of-mind-taloustieteilijöille subteettoman aseman. Kun Mika Maliranta sitten lähetti linkin Chicagon ekonomistipaneelin joihinkin

¹ Ekonomistikone löytyy verkosta osoitteesta www.ekonomistikone.fi.

KTT Antti Kauhanen (antti.kauhanen@etla.fi) on Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen tutkimusjohtaja ja Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun osa-aikainen professori. Hän toimii tällä hetkellä ekonomistikoneen raadin puheenjohtajana. FT Mika Maliranta (mika.maliranta@labore.fi) on Työn ja talouden tutkimus LABOREn johtaja ja Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun osa-aikainen professori. Hän toimi ensimmäisenä ekonomistikoneen raadin puheenjohtajana. Molemmat kiittävät Ilkka Haavistoa ja Heini Larrosta kommentista ja avusta artikkelin kirjoittamisessa. Kirjoituksessa esitetyt näkemykset ovat kirjoittajien omia eivätkä välttämättä edusta ekonomistikoneen raadin tai kirjoittajien taustaorganisaatioiden näkemyksiä.

tuloksiin, tunsin heti, että siinä oli valmis vastaus tähän huolenaiheeseen.”

Haastattelussa Apunen viittasi Kansantalo-udellisessa aikakauskirjassa vuonna 2014 julkaistuun artikkeliin, jossa tutkittiin, keiden ekonomistien näkemyksille euron kriisistä toimittajat olivat antaneet eniten tilaa (Parviainen 2014). Sekä Helsingin Sanomat että Yleisradio haastattelivat selvästi eniten ns. pankkiekonomisteja. Aikaisemmin tutkimuslaitoksessa ja myöhemmin Aalto-yliopiston työelämäprofessorina toiminut Sixten Korkman oli ekonomisteista suosituin. Heti seuraavilla sijoilla oli liuta silloisia pankkiekonomisteja: järjestyksessä Roger Wessman, Jan von Gerich, Reijo Heiskanen ja Aki Kangasharju. Varsinaisista taloustieteen professoreista korkeimmalla sijalla oli professori Matti Pohjola, joka oli kymmenes. Matti Apunen huomautti, että tuloksessa voi osittain heijastua se, että mielenkiinnon kohteena oli nimenomaan euron kriisi, mutta hän toivoi, että tämä tutkimus voitaisiin yrittää nyt toistaa ja arvioida, onko tilanteessa tapahtunut muutosta.

Myös Maliranta oli pohtinut näitä kysymyksiä jo vuosien ajan, ei vain taloushaastatteluja seuranneen yleisön, vaan haastatellun talousasiantuntijan kokemuksien näkökulmista. Hänellä oli asiasta kaksi huomiota. Ensimmäinen on, että toimittajissa on ollut havaittavissa eräänlaista sopuli-ilmiotä. Kun kerran on haastateltavana, sitä seuraa usein haastattelupyynnösoma. Tämä on varmaan se mekanismi, jonka kautta jostain ekonomistista tulee top-of-mind-ekonomisti, kuten Apunen asiaa luonnehtii. Aiheet saattoivat vaihdella laidasta laitaan talouden laajassa kentässä. Ja usein haastattelun aihe menee oman tutkimus- ja opetusalan ulkopuolelle. Tämän kohteeksi joutuva kokee välillä olevansa jonkinlainen ekonomistien puheluvälityskeskus, kun toimittajat ottavat jatkuvasti yhteyttä ja heitä

joutuu ohjaamaan aiheeseen perehtyneen talousasiantuntijan puheille.

Toinen huomio liittyy haastattelujen asetelmiin. Joskus tulee tunne, että toimittajalla on mielessä valmiina hyvin tarkka käsikirjoitus. Jos haastateltavan vastaukset eivät siihen sovi, niin sitten toimittaja tekee lisää kysymyksiä. Näistä vastauksista saattaa lopulta löytyä käsikirjoitukseen sopiva vaihtoehto – joskus kontekstista irrotettuna ja tarkemmista perusteluista puhdistettuna.

Haastateltavalle tulee silloin hyvin epämiellyttävä tunne siitä, ettei hallitse tilannetta. Jälkeenpäin jännittää, minkälainen juttu putkauttaa ulos ja tuleeko oma näkemys edes suurin piirtein siinä muodossa ja ennen kaikkea sillä sisällöllä ulos kuin itse oli tarkoittanut. Tällaisten kokemusten jälkeen ei ole ihme, jos jotkut taloustieteilijät ovat haluttomia haastatteluihin. Tällainen perääntyminen jättää tyhjiötä niille asiantuntijoille, jotka ovat vähemmän vastahakoisia antamaan haastatteluja. Haastattelujen edustavuus kärsii.

Chicagon ekonomistipaneeli (eli *IGM Economic Experts Panel*) vaikutti välineeltä, joka voisi ratkoa edellä esitettyjä talousjournalismin haasteita. Apunen ja Maliranta ajattelivat, että vastaavan paneelin avulla voisi Suomessakin selvittää tehokkaasti ja edustavasti taloustieteen asiantuntijoilta heidän näkemyksiään talouspolitiikan moninaisista kysymyksistä. Ekonomistipaneelin mainioita piirteitä on, että sen avulla ekonomistit voivat ilmaista myös epävarmuutensa astetta sekä kertoa näkemyksensä perusteista vapaamuotoisesti, ilman toimittajien väliintuloa editoinnin muodossa. Molemmat ajattelivat, että tämä voisi olla arvokas työkalu suomalaisille talousjournalisteille.

Työvälineen nimeksi tuli ”ekonomistikone”, jonka toimivuuden kannalta olisi ensiarvoisen

tärkeää, että panelistit ovat todistetusti alan asiantuntijoita ja että panelistijoukko on kaikin puolin edustava. Tässä vaiheessa Apunen ja Maliranta pyysivät apuun Markus Jänttiä, Essi Eerola ja Roope Uusitaloa. Heidän kanssaan suunniteltiin idean käytännön toteutusta: millä kriteereillä valitaan panelistit, miten valitaan kysymykset, mikä on työnjako, miten kysely kannattaisi teknisesti hoitaa jne.

Ekonomistikoneen tarve oli mitä ilmeisin. Sen toteutusta oli suunnitellut monipuolinen ja asiantunteva joukko. Tästä joukosta muodostui myös Ekonomistikoneen ensimmäinen raati, joka aloitti toimintansa syksyllä 2017. Tästä huolimatta Ekonomistikone herätti alussa jonkin verran hämmäntävääkin vastustusta. Ilmeisesti kytkös Elinkeinoelämän valtuuskuntaan herätti joissakin piireissä epäluuloa – siitä huolimatta, että kaikki päätösvalta kysymyksissä ja vastausten tulkinnoissa oli Ekonomistikoneen raadilla, joka oli monipuolinen ja todennetusti asiantunteva.

1. Mikä ekonomistikone tarkemmin sanottuna on?

Ekonomistikone on pysyvä asiantuntijapaneeli, joka kartoittaa suomalaisten taloustieteilijöiden näkemyksiä ajankohtaisista taloutta koskevista aiheista sekä taloustieteellisistä kysymyksistä. Ekonomistikoneen tavoitteena on edistää taloustieteellisen tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja tutkimustiedon hyödyntämistä päätöksenteon apuna. Paneelin esikuvana toimii yhdysvaltalainen *IGM Economic Experts Panel*². Ekonomistikoneen tiedonkeruusoveluksena toimii tarkoitukseen räätälöity vaaliko-

ne ja saadut tulokset julkistetaan ekonomistikone.fi -verkkosivustolla, jossa vastauksia voi tarkastella myös yksittäisen ekonomistin tasolla.

1.1. Ketkä vastaavat ekonomistikoneeseen?

Ekonomistikoneeseen on kutsuttu mukaan kaikki virassa olevat taloustieteen professorit ja apulaisprofessorit sekä *RePEc*-julkaisutietokannan³ kärkeeseen sijoittuneet tutkijat. Lisäksi mukaan on kutsuttu neljän taloudellisen tutkimuslaitoksen (VATT, ETLA, Labore, PTT) sekä Suomen Pankin rahapolitiikka- ja tutkimusosaston johtajat ja tutkimusjohtajat.

Yhteensä paneelissa on noin 100 ekonomistia. Paneelin kokoonpano päivitetään kaksi kertaa vuodessa, keväällä ja syksyllä, ja päivitys pohjautuu tietoihin ekonomistien affiliaatioissa tapahtuneista muutoksista sekä helmikuun ja elokuun *RePEc*-julkaisutietokantaan. Ekonomistikoneen kysymyksiin vastaa keskimäärin noin 50 ekonomistia, eli noin puolet paneeliin kutsutuista. Vastanneiden joukko vaihtelee kuukausittain, riippuen osin kysymysten aihepiireistä. Osa vastaa kysymyksiin kuukausittain, toiset lähinnä silloin kun kysymykset käsittelevät juuri omaa erikoistumisaluetta. Molemmat tavat vastata ovat perusteltuja.


1.2. Ketkä muodostavat raadin?

Ekonomistikoneen raadissa aloittivat syksyllä 2017 Essi Eerola, Markus Jäntti, Mika Maliranta ja Roope Uusitalo. Kaisa Kotakorpi tuli raatiin Jäntin tilalle vuoden 2020 alussa ja Uusitalo vaihtui Janne Tukiaiseen vuotta myöhemmin. Antti Kauhanen tuli raatiin elokuussa 2021


² <http://www.igmchicago.org/igm-economic-experts-panel>.

³ <https://ideas.repec.org/top/top.finland.html#authors>.

Kuva 1. Ekonomistikoneen etusivu 2.9.2022. Kuvakaappaus.



Ekonomistikone
Taloustieteilijöiden kannat talouden tärkeisiin aiheisiin

ETUSIVU AIHEET EKONOMISTIT MEDIALLE TIETOA KONEESTA 

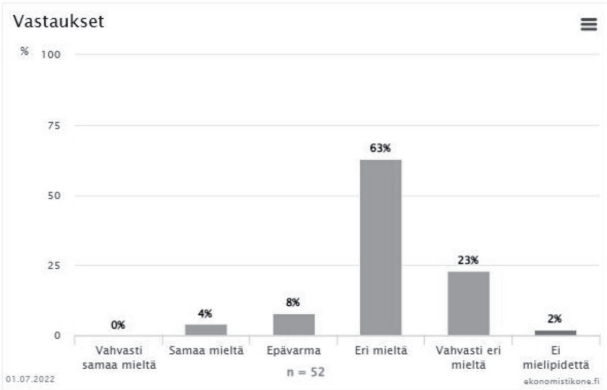
Ekonomistit tyrmäävät ajatuksen polttoaineveron alentamisesta maailmanmarkkinahintojen noustessa

7.6.2022

Vain neljä prosenttia taloustieteilijöistä katsoo, että maailmanmarkkinahintojen muutoksista aiheutuva polttoaineiden hinnannousua tulisi pyrkiä hillitsemään julkisen vallan toimin, esimerkiksi laskemalla polttoaineverotusta. Valtaenemmistö (86 %) torjuu ajatuksen...

Maailmanmarkkinahintojen muutoksista aiheutuva polttoaineiden hinnannousua tulisi pyrkiä hillitsemään julkisen vallan toimin, esimerkiksi laskemalla polttoaineverotusta.

Vastaukset



Vastaus	Prosentti
Vahvasti samaa mieltä	0%
Samaa mieltä	4%
Epävarma	8%
Eri mieltä	63%
Vahvasti eri mieltä	23%
Ei mielipidettä	2%


01.07.2022


Tervetuloa ekonomistikoneeseen!

Suomalainen ekonomistikone selvittää, mitä suomalaiset taloustieteilijät ajattelevat talouden tärkeistä aiheista. Panelisteille esitetyt kysymykset pureutuvat sekä talouspolitiikan ajankohtaisiin aiheisiin että taloustieteen klassisiin kysymyksiin.

Jokaiseen kysymykseen kaksi vastausta

Ekonomistikoneessa panelistit ottavat kantaa väittämämuodossa esitettyihin kysymyksiin 5-portaisella asteikolla. Jokaisen vastauksen kohdalla he myös arvioivat mielihiteensä varmuutta asteikolla 1-10. Lisäksi panelistit voivat halutessaan täydentää vastaustaan kommentilla.

Painotetut vastaukset antavat kokonaiskuvan 

Kaksi syytä, miksi ekonomisti ei alna ota kantaa 

Malirannan jäätyä vuorostaan pois ja Antti Riipatti korvasi Essi Eerolan toukokuussa 2022. Raati valitsee itse uudet jäsenensä ja päättää kaikista muista ekonomistikoneeseen liittyvistä asioista, kuten siitä, millä kriteereillä vastaajia kutsutaan mukaan. Rajanvetokeskusteluja on käyty esimerkiksi siitä, kuuluvatko työelämäprofessorit tai taloustieteellistä tutkimusta harjoittavien instituutioiden ulkopuolella toimivat tutkimusprofessorit paneeliin.

1.3. Miten kysymykset laaditaan?

Ekonomistikoneen kysymykset laatii nelihenkinen raati, jota avustaa ekonomistikoneen operatiivisesta toiminnasta vastaava EVA:n henkilökunta. Raati kokoontuu kerran kuussa pohtimaan uusia kysymyksiä, jotka muotoillaan useimmiten ajankohtaisista aiheista. Ekonomistikoneen sivustolla on myös toiminto, jonka kautta raadille voi jättää ehdotuksia kysymyk-

siksi. Ekonomistikoneessa panelisteille esitetään keskimäärin kaksi kysymystä kuukaudessa. Tähän mennessä paneeli on vastannut yhteensä 126 kysymykseen.

Hyvien kysymysten muotoilu ei ole helppoa. Tavoitteena on, että kysymykset olisivat ajankohtaisia, selkeitä ja helposti ymmärrettävissä. Usein suurin osa kokousajasta meneekin sanamuotojen hiomiseen, jotta kysymys olisi riittävän täsmällinen.

Välillä käy niinkin, että jostain aihepiiristä ei saada muotoilua kriteerit täyttävää kysymystä, jolloin aiheesta luovutaan. Näin kävi esimerkiksi keväällä 2022, kun raati pohti vihreään siirtymään liittyviä kysymyksiä. Vaikka aiheesta puhutaan paljon, emme löytäneet sille selkeää määritelmää. Tämä teki kysymysten muotoilun niin vaikeaksi, että kysymyksistä luovuttiin ainakin tältä erää. Ongelmana olisi ollut, että kysymys olisi voitu ymmärtää monin eri tavoin, jolloin myös vastausten tulkinta olisi ollut vaikeaa.

Hieman toisenlainen ongelma tuli esille samana keväänä sote-uudistukseen liittyvästä palkkaharmonisaatiosta kysyttäessä. Tässä pohdimme pitkään sitä, voiko aiheesta kysyä, vaikka palkkaharmonisaation yksityiskohdista tai sen arvioiduista kustannuksista ei ole vielä tietoa. Tässä kuitenkin päädyimme siihen, että kysymykset koskevat palkkaharmonisaatioon liittyviä periaatteita, jolloin yksityiskohdat eivät ole välttämättömiä kysymyksiin vastaamiseksi.

Toisinaan kysymyksiin liitetään linkki johonkin dokumenttiin, joka kertoo kysymykseen liittyviä faktoja. Esimerkiksi pohjoismaisen työnhaun mallista kysyttäessä kysymyksessä oli linkki TEM:in sivustolle, jossa kuvattiin mallin keskeisiä piirteitä.

Kysymyksiä asettelussa yksi haaste nousee siitä, että toimittajat ja suuri yleisö ovat usein

kiinnostuneita ekonomistien talouspoliittisista suosituksista, mutta usein suositukset koostuvat väistämättä kahdesta hyvin erilaisesta osasta: käsityksestä siitä, millainen maailma on (esimerkiksi miten x vaikuttaa y :hyn) ja näkemyksestä siitä, millainen toivoisi maailman olevan (eli millainen y :n olisi oltava). Talouspoliittinen suositus sisältää aina vähintäänkin implisiittisen oletuksen yhteiskunnallisesta hyvinvointifunktiosta. Erilaiset hyvinvointifunktiot johtavat erilaisiin johtopäätelmiin.

Ekonomistikoneen kysymysten yhteydessä on aina kommenttikenttä, joka on erityisen hyödyllinen tulkinnanvaraisten kysymysten kohdalla. Kommentissaan vastaaja voi tuoda esille, miten kysymyksen on ymmärtänyt tai mitä varauksia vastaukseen liittyy. Samoin tässä kentässä voi perustella talouspoliittista suositustaan tutkimustulosten lisäksi normatiivisilla näkemyksillä.

1.4. Minkälaisia kysymykset ovat?

Kysymykset ovat väittämämuotoisia ja vastaus niihin muodostuu kolmesta osasta. Ensiksi vastaajat valitsevat viisiportaisella asteikolla ovatko samaa vai eri mieltä väitteen kanssa⁴. Tämän jälkeen vastaajat ilmoittavat kuinka varmoja he ovat vastauksestaan. Tämä mahdollistaa sen, että voi vastata, vaikka ei olisi kovin varma vastauksestaan. Osa kysymyksistä on sellaisia, että niihin voi olla vaikeaa ottaa kantaa olemassa olevan tutkimustiedon perusteella. Toisaalta on aina mahdollista vastata ”ei mielipidettä”, jos kysymys käsittelee esimerkiksi oman tutkimusalueen ulkopuolisia kysymyksiä. Ehkäpä arvok-

⁴ Vastausvaihtoehdot ovat: *vahvasti samaa mieltä, samaa mieltä, epävarma, eri mieltä, vahvasti eri mieltä ja ei mielipidettä.*

kain osa vastausta on kommenttikenttä, joka tarjoaa mahdollisuuden perustella vastausta.

Osa kysymyksistä on luonteeltaan sellaisia, että niihin löytyy uskottava vastaus tutkimuskirjallisuudesta. Esimerkkejä tällaisista kysymyksistä ovat ”Irtisanomisten helpottaminen pienissä yrityksissä kasvattaa työllisyyttä” ja ”Kiinteistöverot (rakennus ja maapohja) nostavat asuntojen hintoja”. Nämä ovat molemmat kysymyksiä, joihin liittyy laaja teoreettinen ja empiirinen kirjallisuus ja joissa on konsensus keskeisistä tuloksista. Esimerkiksi irtisanomissuojan osalta tiedetään, että irtisanomisen helpottaminen lisää sekä rekrytointeja että irtisanomisia, mutta nettovaikutus työllisyyteen on lähellä nollaa.

Jotkut kysymykset ovat puolestaan sellaisia, että niihin ei löydy suoraa vastausta kirjallisuudesta, vaan niihin täytyy muodostaa näkemys olemassa olevia tutkimustuloksia soveltaen. Esimerkkejä tällaisista kysymyksistä ovat ”On perusteltua pyrkiä vähentämään yksityisten palvelutuottajien roolia julkisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa” ja ”Niin sanottu pohjoismaisen työnhaun malli on tehokas keino työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmien vähentämiseksi”. Molempiin kysymyksiin liittyvää tutkimuskirjallisuutta on paljon, mutta suoraa vastausta näihin kysymyksiin ei löydy. Esimerkiksi pohjoismainen työnhaun malli sisältää elementtejä, joiden työllisyysvaikutuksista on tutkimusnäyttöä (tapaamisten aikaisempi aloittaminen), mutta kokonaisuutta ei voi arvioida aiempien tutkimusten perusteella. Yksityisten tuottajien rooli terveydenhuollossa on myös kysymys, johon liittyy laaja tutkimuskirjallisuus, mutta kysymys on hyvin laaja ja sitä koskevat tutkimustulokset ovat kontekstisidonnaisia.

Tietyt talouspolitiikkaa koskevat kysymykset puolestaan ovat sellaisia, että niihin kanta

muodostuu vielä väljemmin. Tällainen on esimerkiksi vuosittain toistuva finanssipolitiikan viritystä koskeva kysymys ”Valtion vuoden 20XX budjetin finanssipoliittinen linja on suhdannetilanne huomioon ottaen sopiva”.

Ekonomistikoneen etusivulla olevalla lomakkeella on mahdollisuus ehdottaa raadille kysymyksiä. Yleisöltä tuli ekonomistikoneen taipaleen alkupuolella jonkin verran kysymyksiä, mutta viime aikoina tätä mahdollisuutta on käytetty melko vähän. Useita yleisöltä tulleita kysymysehdotuksia on toteutettu, ja toivottavasti tämän artikkelin lukijat innostuvat lähettämään raadille kysymysehdotuksia.

1.5. Miten vastauksia tulkitaan?

Vastaukset raportoidaan sekä sellaisenaan että painotettuna vastaajien ilmoittamalla mielipiteen varmuudella. Vastauksen varmuudella painotetut vastaukset antavat enemmän painoa niiden ekonomistien näkemyksille, jotka ovat varmempia vastauksestaan. Tavoitteena on, että vastauksen varmuus heijastelisi tutkimuskirjallisuuden tarjoamaa näytön määrää ja laatua. Käytännössä on kuitenkin väistämätöntä, että vastauksen varmuus heijastelee myös vastaajan käsitystä omasta tietämyksestä.

2. Mistä ekonomistit ovat samaa mieltä?

Seuraavaksi käymme läpi muutamien esimerkkikysymysten kautta aihepiirejä, joista ekonomistit ovat olleet samaa mieltä. Esimerkit ovat kysymyksistä, joihin vähintään 85 % ekonomisteista on vastannut samalla tavalla (ollen joko samaa mieltä tai eri mieltä väitteen kanssa). Tässä vastausvaihtoehtoja on yhdistetty siten että

vahvasti samaa (eri) mieltä ja samaa (eri) mieltä on yhdistetty yhdeksi kategoriaksi.

Samaa mieltä väitteen kanssa on oltu mm. seuraavista kysymyksistä

- Suorat, väliaikaiset ja mittavat yrityksille kohdistetut kansalliset tukitoimet ovat nyt perusteltuja, koska valtioiden koronavirusepidemian vuoksi aloittamat poikkeustoimet uhkaavat kaataa elinkelpoisia yrityksiä ja johtaa pidempikestoiseen talouskriisiin.
- Ilmastonmuutoksen hillintä vaatii rajoitteita ja kannusteita yksilöiden ja yritysten toiminnalle.
- Hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi Suomen tulee pyrkiä vaikuttamaan siihen, että EU ja sen jäsenmaat sitoutuvat nykyistä kunnianhimoisempiin päästötavoitteisiin sekä ajavat kansainvälisen ilmastositomuksen tavoitteiden kiristämistä.
- Euroopan keskuspankin pääjohtajan itsenäisyys poliittisesta vaikuttamisesta on hyödyllistä Euroopan talouskehitykselle.
- Suomen kilpailupolitiikassa pitäisi panostaa enemmän siihen, että yrityskaupat tai kartellit eivät haittaisi kilpailua kotimarkkinoillamme.

Näitä kaikkia väitteitä luonnehtii se, että ne käsittelevät laajoja, periaatteellisia kysymyksiä. Ne eivät koske esimerkiksi jonkin politiikkatoimenpiteen vaikutuksia tai yksityiskohtia. Näihin kysymyksiin voi vastata taloustieteellisten periaatteiden avulla, mikä selittänee yksimielisyyttä.

Eri mieltä puolestaan on oltu näiden väitteiden kanssa

- Työn tuottavuuden kasvu mahdollistaa työajan lyhentämisen nelipäiväiseksi seuraavan 25 vuoden aikana niin, ettei tästä aiheudu merkittäviä kansantaloudellisia vaikeuksia.

- Maailmanmarkkinahintojen muutoksista aiheutuvaa polttoaineiden hinnannousua tulisi pyrkiä hillitsemään julkisen vallan toimin, esimerkiksi laskemalla polttoaineverotusta.
- Tammikuussa valittavilla aluevaltuustoilla on hyvät kannustimet ja vaikutusmahdollisuudet tehostaa ja parantaa hyvinvointialueiden toimintaa.
- Vuokrasääntelyllä pitäisi pyrkiä hillitsemään vuokrien nousua, vaikka se tarkoittaisi vuokra-asuntotarjonnan pienenemistä.
- Valtioiden, jotka voivat ottaa velkaa omassa valuutassaan, ei tarvitse olla huolissaan julkisen talouden allijäämistä, koska ne voivat aina luoda rahaa velkojensa maksuun.

Näistäkin monet ovat periaatteita koskevia väitteitä, poikkeuksen muodostaa aluevaltuustojen koskeva kysymys. Toisaalta siinäkin voidaan ajatella olevan kysymys pitkälti hyvinvointialueiden verotusoikeutta koskevasta asiasta, jolloin kysymykseen voidaan vastata verotusta koskevien taloustieteellisten periaatteiden kautta.

3. Mistä ekonomistit ovat erimielisiä?

Ekonomistit eivät kuitenkaan aina ole samaa mieltä asioista. Seuraavassa on esimerkkejä kysymyksistä, joihin on tullut paljon sekä samaa mieltä että eri mieltä olevia vastauksia

- Elinkeino toiminnan arvonlisäverovelvollisuuden alarajaa (nykyisin 10 000 euron liikevaihto vuodessa) tulisi nostaa.
- On todennäköistä, että koronakriisin seurauksena taloudessa syntyy digiloikka, joka johtaa merkittävään tuottavuusharppauksen kriisin jälkeen.

- Maailmantalouden kasvua haittaavat tuotannon ja logistiikan kapasiteettiongelmat (ns. tarjonnan pullonkaulat) ovat luonteeltaan pitkäkestoisia.
- Koska on epätodennäköistä, että valtionyhtiöt voisivat jatkuvasti pärjätä yksityisesti omistettuja yhtiöitä paremmin, on niiden myynti perusteltua (ei koske huoltovarmuuden kannalta elintärkeitä yhtiöitä).
- Nykyisen hallituksen esittämä sote-rahoitusmalli, jossa hyvinvointialueiden saama rahoitus määräytyy pääosin palvelutarvekertoimen mukaan, on tarkoituksenmukainen
- Omistusasumisen verotuksen kiristäminen niin sanotulla laskennallisella asuntotuloverolla parantaisi asuntomarkkinoiden toimintaa.
- Jos Suomessa otettaisiin käyttöön sosiaalisen vähimmäisturvan korvaava kansalaisen perustulo, se heikentäisi työn tarjontaa. Perustulolla tarkoitetaan tässä ratkaisua, joka olisi julkisen talouden kannalta kustannusneutraali, olisi suuruudeltaan noin 560 euroa, ja kuuluisi myös työssä käyville henkilöille.
- Romutuspalkkio on tehokas keino uudistaa Suomen liikennettä vähäpäästöisemmäksi.
- Ympäristöpoliittisista toimista (esim. hiilivero) aiheutuvat hinnannousut tulisi kompensoida niistä eniten kärsiville kuluttajille tai alueille kohdennetuilla tuilla.
- Arvonlisäverotusta olisi järkevää muuttaa siten, että yleistä arvonlisäverokantaa laskettaisiin ja sen päälle lisättäisiin kunkin tuotteen päästöjen mukaan määräytyvä erillinen päästövero.

Monille näistä väitteistä on ominaista, että ne eivät ole kovin täsmällisiä. Esimerkiksi perustulo-

kysymyksen osalta osa vastaajista pohti kommenttikentässä, mitä rajaveroasteille tapahtuisi tällaisen muutoksen yhteydessä tai olisiko järjestelmä ylipäättään toteutettavissa. Asuntotuloveroa koskevan kysymyksen osalta taas nousi esille esimerkiksi erilaisia näkemyksiä käytännön ongelmista asuntotulon määrittämisessä, oletuksista verorasituksen muutoksista sekä poliittisesta realismista. Kaikki nämä seikat, joita kysymyksessä ei voitu huomioida, vaikuttivat vastausten erilaisuuteen. Valtionyhtiöitä koskevaa kysymystä lähestyttiin hieman eri näkökulmista: toiset korostivat hyvään hallintotapaan liittyviä ongelmia, toiset luonnollisia monopoleja ja joidenkin mielestä kysymys oli liian suoraviivainen.

Jotkut kysymykset tässä mielipiteitä jakavien väittämien listassa taas ovat luonteeltaan sellaisia, että niihin ei ole selkeää vastausta olemassa, kuten esimerkiksi kysymykset tarjontaketjujen ongelmien kestosta sekä koronapandemian aiheuttaman digiloikan tuottavuusvaikutuksista.

Kommenttikentän tärkeys korostuu aiheissa, joissa ekonomistit ovat erimielisiä. Kommenttien avulla voi arvioida miten vastaajat ovat kysymystä lähestyneet. Pelkkä numeerinen vastaus voi peittää alleen hyvin erilaisia päättelyketjuja.

4. Mihin ekonomistit eivät osaa vastata?

Osa kysymyksistä on sellaisia, että niihin vastataan vähän ja paljon tyypillistä kysymystä useammin ”ei mielipidettä”. Esimerkkejä tällaisista kysymyksistä ovat seuraavat:

- Hallituksen esitys laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta on järkevä tapa lisätä kilpailua julkisrahoitteisten sosiaali- ja terveyspalveluiden tuotannossa.

- Suomelle olisi hyödyllistä, jos Euroopan keskuspankin pääjohtajaksi nimitettäisiin suomalainen.
- Nykyisen hallituksen esittämä sote-rahoitusmalli, jossa hyvinvointialueiden saama rahoitus määräytyy pääosin palvelutarvekertoimen mukaan, on tarkoituksenmukainen.
- Hallituksen esityksen mukaiseen sote-uudistukseen liittyvät mahdolliset kannusteongelmat ovat suurempia kuin valinnanvapausmallista koitua hyöty.
- Luontokatoa on tehokkaampaa hillitä alueen lajiston arvosta riippuvilla maankäyttömaksuilla kuin valtion asettamilla määrärajoituksilla (esim. Natura-alueet).
- Suomen nykyisillä työmarkkinoilla nollatuntisopimukset ovat tarpeellinen joustomekanismi erityisesti palvelualoilla.
- Suomessa olisi tullut tällä eduskuntakaudella tehdä useita työmarkkinuudistuksia kasvun tukemiseksi, kuten laajentaa paikallista palkoista sopimista. Kilpailukyky sopimus on vaikeuttanut näiden työmarkkinuudistusten toteuttamista.

Näiden kysymysten joukossa korostuvat aiheet, jotka eivät välttämättä ole monille ekonomisteille tuttuja, kuten sote-uudistus, ympäristötaloustieteen kysymykset tai työmarkkinoita koskevat yksityiskohtaisemmat kysymykset. Paljon ”ei mielipidettä” -vastuksia saatiin myös moniin edellä mainittuihin kysymyksiin, joissa ekonomistien näkemykset erosivat toisistaan.

5. Ekonomistikone mediassa

Ekonomistikoneen tavoitteena on edistää taloustieteellisen tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja tämä edellyttää, että ekono-

mistien näkemykset taloutta koskevista aiheista saavat näkyvyyttä mediassa. Ekonomistikoneen vastauksista laaditaan kuukausittain mediatiedote. Tiedotteen luonnos laaditaan EVAn viestinnässä, jonka jälkeen ekonomistikoneen raati muokkaa siitä mieleisensä. Tiedotteen mediajalkelusta huolehtii EVA.

Ekonomistikoneen tiedotteet saavat tyypillisesti noin 10–20 mediamainintaa, mitä voidaan pitää hyvänä lukuna. Parhaimmillaan päästään jopa 50 mediamainintaan. Mediamaininnoissa korostuvat lehtien nettijutut, mutta seuranta kattaa myös painetut lehdet sekä tv:n ja radion uutis- ja ajankohtaisohjelmat. Kaikki mediamaininnat eivät tule tiedotteiden perusteella, vaan toimittajat ovat oppineet käyttämään ekonomistikonetta ekonomistien näkemysten kartoittamiseen juttujaan varten.

Tiedotteiden saamaan näkyvyyteen vaikuttaa kysymyksen ajankohtaisuus ja poliittinen merkittävyys. Paljon näkyvyyttä mediassa ovat saaneet ekonomistien näkemykset esimerkiksi ruuhkamaksuista (väite ”Ruuhkamaksut ovat tehokas tapa vähentää liikenteestä aiheutuvia haittoja”) sekä julkisista menoista ja sopeuttamistarpeesta (väitteet ”Jos Antti Rinteen hallitus ei onnistu parantamaan työllisyyttä, julkisen talouden leikkaukset ovat perusteltuja”, ”Julkinen talouden tasapainotustoimenpiteet tulee aloittaa tämän hallituskauden aikana”, ”Valtion vuoden 2022 budjetin finanssipoliittinen linja on suhdannetilanne huomioon ottaen sopiva”). Näkyvyyteen vaikuttaa myös se, kuinka samanimielisiä ekonomistit ovat: jos näkemykset hajaantuvat paljon, aihe ei yleensä kiinnosta mediaa yhtä paljon.

Vähälle huomiolle ovat puolestaan jääneet esimerkiksi eläkeputken poistoa koskeva kysymys ”Työllisyysasteen kasvattamiseksi kannattaisi poistaa työttömyysturvan lisäpäiväjärjestel-

mä (eläkeputki)” sekä sote-palveluiden organisoimista koskeva kysymys (”On perusteltua pyrkiä vähentämään yksityisten palvelutuottajien roolia julkisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa”). Näistä eläkeputken poistoa koskevan kysymyksen vähäinen näkyvyys oli yllätys. Aiheesta kuitenkin keskusteltiin silloin julkisuudessa ja kyseessä on melko merkittävä uudistus. Ehkäpä aihetta oli jo käsitelty mediassa niin paljon, että ekonomistien näkemyksille ei jäänyt tässä asiassa tilaa.

6. Lopuksi

Ekonomistikone perustettiin viisi vuotta sitten kartoittamaan ekonomistien näkemyksiä taloutta koskevista aiheista. Tavoitteena oli edistää taloustieteellisen tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja tutkimustiedon hyödyntämistä päätöksenteon apuna.

Ekonomistit ovat vastanneet yli 120 kysymykseen viiden vuoden aikana ja ekonomistikone näkyy mediassa hyvin. Se on vakiinnuttanut paikkansa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Ekonomistien ääni kuuluu sitä paremmin, mitä useampi kutsutuista vastaa kysymyksiin. Tällä hetkellä noin puolet kutsutuista vastaa kuukausittain. Erityisen arvokkaita ovat kommenttikentän vastaukset, sillä ne valottavat hyvin vas-

tauksen perusteluita. Vastaaminen on usein työllästä ja kysymykset saattavat olla vaikeita. Entistä suurempi vastaajien määrä nostaisi kuitenkin ekonomistien näkemysten painoarvoa. Mielenkiintoinen kysymys on se, onko ekonomistikoneen olemassaolo laajentanut mediassa haasteltavien ekonomistien kirjoa. Tämä olisi mielenkiintoinen tutkimusaihe.

Yksi vastaajajoukkoon liittyvä tärkeä kysymys on se, että yhä suurempi osa suomalaisten yliopistojen professoreista ja myös tutkimuslaitosten henkilökunnasta on muita kuin suomenkielisiä. Tämä puoltaisi sitä, että ekonomistikonekin toimisi englanniksi. Tätä onkin harkittu, mutta nykyisillä resursseilla ei ole toistaiseksi ollut mahdollista teettää väitteistä riittävän täsmällisiä englanninkielisiä käännöksiä.

Ekonomistikoneen toiminta perustuu vapaaehtoistyöhön. Ekonomistikoneen raadin puolesta haluamme kiittää kaikkia vastaajia, raadin nykyisiä ja entisiä jäseniä sekä erityisesti EVA:n työntekijöitä, joiden arvokas panos mahdollistaa ekonomistikoneen toiminnan. □

Kirjallisuus:

Parviainen, A. (2014), ”Mediassa paras ekonomisti on pankkiekonomisti”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 110: 574–581.